

Normlösa

Besiktning av kalkmåleri 2014-07-10
Gunnar Nordanskog & Eva Ringborg

Bild 1: norra stigluckan

Sammanfattning av åtgärdsbehov

Långhusväggen vid läktaren

I fönsteromfattningen på läktaren finns lösa putsbitar.

Åtgärdsförslag: fästning av lösa bitar, senast 2016. I samband med detta ses det omgivande måleriet över.

Sakristian

Måleriet på sakristians södra vägg har bomputs och öppna sprickor.

Åtgärdsförslag: fästning av lös puts, utjämning av missprydande retuscher. Det är inga omfattande arbeten som behövs, men ju tidigare insatsen sker desto mindre är risken att skadorna förvärras. Sök KAE 2016 för åtgärden.

Sakristians vind

Måleriet på sakristians vind har tidigare inte beskrivits. Puts och färgskikt tål inte beröring.

Åtgärd: viktigt att besökare inte vidrör måleriet. På sikt bör det ordnas bättre åtkomst och belysning i utrymmet. I samband med det måste målningarna ses över av konservator.

Klimat

Kyrkan har tidigare haft mögelproblem, och den ingick i stiftets projekt med klimatövervakning av kallställda kyrkor 2010-2013 (Nordanskog & Ringborg 2013). De provrutor som gjordes då är nu bortstädade, men ingen mögeltillväxt noterades vid besiktningstillfället. I sakristian står en enkel condensavfuktare som tycks ha god effekt och i långhuset finns en timerstyrd fläkt som förbättrar luftcirkulationen. Efter den invändiga renoveringen 2011 känns kyrkan fräsch och välstädad.

Åtgärd: Fortsatt övervakning.

Långhusets måleri

Den nuvarande kyrkan i Normlösa uppfördes i huvudsak 1766-67, men det äldre tornet och delar av södra långhusväggen bevarades. På sydväggen finns fragment av en underliggande mörk kalkmålning som kan vara rest av en draperimålning. Uppe på läktaren finns mer bevarat, i form av dekormålning runt det högt sittande fönster som nu vetter ut mot vapenhusvinden, och bredvid detta en framställning av Lyckans hjul (bild 2-5). På västväggen finns ytterligare ett målningensfragment, med ett par oidentifierade figurer (bild 6). Måleriet påträffades och frilades 1942-43, konserverades senast 2011 och är i huvudsak i gott skick.

Bild 2: måleriet vid läktaren, södra sidan (foto Östergötlands museum 2011).

Bild 3 (tv): längst in vid den murade fönsteromfattningen sitter lösa putsbitar som behöver fästas.

Bild 4 (th): detalj av putsugning från konserveringen 2011, som inte har retuscherats.

Bild 5: detalj av Livets hjul, före konservering. Sprickorna är nu lagade och putsskiktet stabilt. Foto Östergötlands museum 2011.

Bild 6: målning på västväggen, vid läktaren. Foto Östergötlands museum 2011.

Sakristians måleri

I tornets bottenvåning, som nu är inrättad till en rymlig sakristia, finns bevarade målningar på både södra och norra väggen. Såväl figurteckning som motiv är av vitt skild art; på den södra väggen avbildas två ynglingar inbegripna i leken "dra glänja" samt en kvinna med bollar eller möjligen kägelklot (bild 7), medan den norra väggen har en tämligen realistisk framställning av en riddare och knektar i strid (bild 11-14). Dessa målningar togs fram 1967-68 och dateras till 1500-talet (Cnattangius 1974), även om de torde ha utförts av olika personer och kanske vid något olika tider. Retuscherna från framtagningen 1968 är avgjort ljusare än originalfärgen och ger särskilt målningen på södra väggen ett flammigt uttryck (bild 8-9).

Putsskiktet på södra sidan har viss sprickbildning och putsbitar har släppt i centrala delar av figurmåleriet. Överst har en stor bit putsfyllning lossnat från anslutningen mellan vägg och takbjälke och hänger nu över måleriet (bild 10). Måleriet på nordväggen är i bättre skick, och det tycks finnas goda rutiner med att hålla lösa föremål på säkert avstånd från måleriet.

Bild 7: sakristians sydvägg, senmedeltida lekar. Överst en räva och två gäss.

Bild 8: exempel på de många ljusa retuscher, här på den högra figurens fot.

Bild 9: detalj från bild 7, klotet i kvinnans vänstra hand. Små flagor av färgskiktet har lossnat och en del sprickor bör ses över.

Bild 10: sakristians sydvägg. Över lekscenen syns en springande räva med en gås i munnen, och en annan gås nappar efter rävens svans. Ett stycke puts har lossnat och fallit ned över måleriet. Detta har skett efter 2011.

Bild 11: sakristians nordvägg, bataljscen. Gunnar Lindqvist anser att stridsscenen på nordväggen avbildar slaget vid Stiklestad, där kung Olav Haraldsson mötte martyrdöden (Lindqvist 2014), men det är tveksamt om det kan stämma. Om bilden föreställde slaget vid Stiklastad borde den ha visat Olavs död, men så är inte fallet här. Riddaren i mitten bär en kungakrona, men det är inte han som dödas, utan hans motståndare med två styng. Kung Olav ska ha dödats med ett yxhugg i låret, ett spjut i magen och ett svärdshugg över halsen.

Bild 12: fallen krigare. Jämför figurframställningen i bild 14.

Bild 13: detalj av armen på den fallne krigaren i bild 12. Yngre puts slagningar ligger delvis över måleriet.

Bild 14: det är skillnad på folk och folk (jfr bild 12). Dessa bägge lurkar hör till motståndarsidan och de är troligen inte av ädel börd.

Bild 15: Sakristians västvägg, till höger om fönstret. Nu överkalkat måleri, som av Bengt Cnattingius tolkades som eventuellt föreställande S:t Göran med en stadsmur i bakgrunden. Foto ÖLM 1967.

Bild 16: Sakristians sydvägg, draperimålning över den igensatta ingången. Foto ÖLM 1968

Sakristians vind

Över sakristian finns ett utrymme om ca 1,8 meters höjd, endast åtkomligt genom golvbräderna i tornvåningen. Det torde ha blivit igenbyggt under 1700-talet, i samband med att sakristians valv nedbröts och taket sänktes. På samtliga fyra väggar finns bågformade putsrester som följer valvformen. På det östra och västra putspartiet finns dessutom medeltida måleri i olika skikt. Måleriet besiktigades och dokumenterades i samband med en invändig uppmätning av tornet 2015-03-26, men har inte undersökts av konservator.

Bild 17: utrymmet mellan sakristia och tornvåning, vy mot norr.

Bild 18: detalj av måleri på västra väggen, ett kungaansikte som kan ha tillkommit samtidigt som det nu överkalkade måleriet på sakristians västvägg (bild 15). Preliminär tolkning av färglagren är 1) rött/orange, heltäckande färgskikt, 2) vitkalkning med grått figurmåleri och röd dekor, 3) blågrått måleri med mörkare gråa linjer, 4) överkalkning med en mörkt grå rand längs kanten av putsen.

Foto Gunnar Nordanskog där ej annat anges
Rapport sammanställd av Gunnar Nordanskog 2014-07-14, reviderad 2015-04-17.
Granskad av Eva Ringborg

Källor

ATA konserveringsrapport Normlösa kyrka Dnr 227/68

Cnattingius, B 1974: *Normlösa kyrka*. Kyrkobeskrivning, Linköpings stifts kyrkobeskrivningskommitté.

Lindqvist, G 2014: *Normlösa kyrka*. Kyrkobeskrivning, Linköpings stifts kyrkobeskrivningskommitté (in print).

Löfgren Ek, A 2005: *Normlösa kyrka. Kulturhistorisk inventering*. Östergötlands länsmuseum.

Nordanskog, G & Ringborg, E 2013: *Undersökning av klimatpåverkan i kallställda kyrkor*. Projektrapport, Linköpings stift 2013-01-14.

Peterson, S 2003: Kalkmåleriinventering, Linköpings stift.

Östergötlands museum 2011: Normlösa kyrka, konserveringsrapport dnr 271/11.

Östergötlands museum, topografiska arkivet. Foton av Hans Kruise och Sven E Noreen.